

Naši univerziteti - naša budućnost

Mr. Ahmet Alibašić

Ovih dana blagi talasi reforme zapljuskuju jedan od posljednjih sistema staroga režima kod nas: visoko obrazovanje. Također, ovih se dana govori o otvaranju univerziteta u Sandžaku. Dovoljno razloga za jedan kraći osvrt na neke od mnoštva aspekata ova dva procesa. Prije svega, polazim od teze da na visoko obrazovanje u nas valja gledati kao na inkubator zlatnih koka-nosilja jer je jedina realna osnova za ekonomski i svaki drugi napredak našeg društva *ljudski kapital* ili *ljudski resursi* koje imamo (ili preciznije, koje možemo obrazovati). Vjerujem da ćemo teško krenuti naprijed dokle god budemo svoje minirane (i isječene) šume, zastarjelu industriju i siromašne rude smatrali svojim najvećim bogatstvom. U informatičkom dobu i eri znanja najvažniji kapital jednoga društva jesu njeni ljudi koji će vrlo lahko svojim poduzetničkim duhom kompenzirati nedostatak resursa ili marginalni geostrateški položaj (Japan, Južna Koreja,...). Stoga je nužno da na svakog mladog čovjeka počnemo gledati kao na veliku investiciju. Autori *Human Development Reporta* za 2001 godinu su sračunali da siromašna Indija svake godine Sjedinjenim Državama 'donira' oko dvije milijarde američkih dolara u formi mladih stručnjaka školovanih u Indiji o trošku indijske države. Nismo čuli da je neko sračunao koliko je Bosna 'donirala' Njemačkoj ili SAD u vidu mladih stručnjaka koji su napustili Bosnu najviše zbog loših obrazovnih mogućnosti u domovini, kako navodi jedno ispitivanje javnog mnijenja.¹

A obrazovanje u nas je posljednji bastion staroga režima u smislu inertnosti, gubitka osjećaja za realnost, neupotrebljivosti, društvene irrelevantnosti i apsolutne vlasti i samovolje koju profesor ima nad studentom. Naši studenti (govorim iz iskustva) uče iz udžbenika starih dvadeset i više godina, rijetko kad viđaju kompjutere, slabo govore strane jezike (istina bolje od svojih profesora), *praktično* se nemaju kome žaliti kada ih profesor nazove majmunom ili bez razloga 'obori' na ispitu ili zatraži novac za pozitivnu ocjenu. Na pojedinim odsjecima bilo je situacija da jedan profesor potpisuje šest od sedam predmeta, prolaznost je nedopustivo niska, profesori su nedopustivo neredovni na predavanjima jer se bave politikom ili privatnim biznisom, naše diplome su bezvrijedne, ... Mogli bismo još dugo nabrajati no ključni problem nije pojedinačno ni u jednoj od ovih anomalija već u općem ubjeđenju profesora da univerzitet postoji zbog njih a ne zbog studenata i društva. Uloga univerziteta jeste da podučava nove generacije najvažnijim dosad stečenim znanjima, da stvara novo znanje i da pruža usluge društvu u rješavanju problema. U ovom trenutku naši univerziteti ne ispunjavaju ni jednu od ove tri uloge u zadovoljavajućoj mjeri. Zato je od suštinskog značaja da reforme koje su u toku idu u ispravnom pravcu a taj pravac je najjasnije definiran Bolonjskom deklaracijom o stvaranju Evropskog prostora za visoko obrazovanje do 2010.²

¹ S druge strane razvijene zemlje Bosni 'doniraju' isto to (savjetnike, stručnjake za ovo i ono) s jednom razlikom: sve uredno bilježe i ispostavljaju račune nama i našim potomcima. *BH Dani* su početkom godine pisali o kreditu Svjetske banke od oko četrdeset miliona maraka koga smo dobili pod uvjetom da 90% tog kredita potrošimo na zapadne savjetnike za reformu privrede!

² Bolonja je izabrana jer se smatra sjedištem prvog evropskog univerziteta osnovanog u 12. stoljeću. Preteča evropskih univerziteta je, po svemu sudeći, sistem medresa u muslimanskom svijetu. Više o tome vidi: George Makdisi, *The Rise of Colleges: Institutions of Learning in Islam and the West* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1981), 105-152.

Bolonjska deklaracija

S obzirom da je u nas vrlo često lažno pozivanje na konvencije koje sadrže mitske, eluzivne, maglovite, gotovo svete evropske standarde u cilju obmanjivanja javnosti, vrijedno je ovdje iznijeti osnovne ciljeve tzv. bolonjskog procesa u kome već učestvuju 32 evropske zemlje i kome će se Bosna najvjerovatnije pridružiti 2003. g. u Berlinu. Njih ima devet:

1. Usvajanje sistema lahko čitljivih i uporedivih diploma radi lakšeg zapošljavanja svršenika univerziteta i radi međunarodne kompetitivnosti evropskog sistema visokog obrazovanja. Ostvarenje ovog cilja bi, između ostalog, kod nas trebalo dovesti do ukidanja besmislenog i skupog procesa nostrifikacije diploma koji ponekad traje duže od samih studija.
2. Podjela studija na dodiplomski (u trajanju od 3-4 godine) i postdiplomski (magistrski i doktorski) studij pri čemu se stavlja naglasak na skraćivanju a ne na produžavanju studija.
3. Uvođenje 'sistema kredita' (ili poena) u cilju promoviranja mobilnosti studenata i obrazovanja studenata raznovrsnih profila.
4. Promoviranje mobilnosti studenata, profesora, istraživača i administrativnog osoblja.
5. Promoviranje evropske saradnje u osiguravanju kvaliteta putem razvijanja uporedivih kriterija i metodologija.
6. Promoviranje nužnih evropskih dimenzija u visokom obrazovanju posebno u vezi sa nastavnim planovima i programima, međuinstitucionalnom saradnjom, mobilnošću i integriranim programima studiranja, obučavanja i istraživanja.
7. Promoviranje doživotnog učenja se smatra nužnim za buduću Evropu utemeljenu na društvu i ekonomiji znanja, a kako bi se uspješno odgovorilo na izazove kompetitivnosti i znalo koristiti nove tehnologije i poboljšati kvalitet življenja.
8. Institucije visokog obrazovanja i studenti su partneri u ovom procesu.
9. Promoviranje atraktivnosti Evropskog prostora za visoko obrazovanje.

Bolonjski proces i naše visoko obrazovanje

Gledajući spisak zadataka koje su evropski ministri obrazovanja postavili pred sebe i poredeći ih sa stanjem našega visokog obrazovanja jasno je da naši univerziteti ispunjavaju samo jedan od devet ciljeva: podjelu studija na dodiplomski i postdiplomski. Ostalih osam moramo pod hitno postaviti pred sebe kao zadatke ako ne želimo ostati na margini visokog obrazovanja u Evropi, gdje sada sasvim sigurno jesmo. U ovom trenutku kod nas se primjenjuje stari i prevaziđeni sistem studijskih godina koji onemogućuje studentima da koriste već postojeće mogućnosti u okviru TEMPUS-a u smislu kratkih studijskih boravaka na drugim univerzitetima. Naši univerziteti ustvari kloniraju stotine i hiljade istovjetnih studenata jer svi studenti slušaju i polažu identične predmete. Sistem kredita bi trebao izmijeniti tu situaciju. Najviše problema će biti oko postizanja evropskih standarda u kvalitetu nastave jer su mnogi naši profesori davno prestali pratiti šta se dešava u njihovoj struci a o stanju udžbenika da i ne govorimo. Kvalitet obrazovanja ima direktnog uticaja i na uposlivost svršenika univerziteta po čemu se najčešće mjeri prestiž jedne škole. Interesantno je, međutim, da se kod nas mnogo više govori o broju studenata i svršenika nego o kvalitetu njihova znanja. Kako je mnogo toga nelogično ne iznenađuje što čak i studenti naglas pred kamerama razmišljaju kako treba smanjiti broj studenata samo zato što ne mogu odmah naći posao. Tako razmišlja i država i njeni političari (koji su često profesori) pa 'obaraju' i one studente koji bi trebali proći

kako sutra ne bi imali nezaposlene svršeničke fakulteta. (Prolaznost na evropskim i američkim univerzitetima gdje mnogo veći procenat srednjoškolaca studira je 70-80%).³ Rezultat takvog odnosa prema mladima je da umjesto inženjera, politologa i ljekara u svijet izvozimo fizičke radnike. Bravo mi!

S obzirom da su u postojećem sistemu profesori apsolutni gospodari situacijom bit će interesantno pratiti proces transformacije studenata iz objekata u subjekte obrazovnog procesa. Način na koji je uprava Sarajevskog univerziteta dočekala pokušaj tamošnjih studenata da učestvuju u oblikovanju budućeg visokoobrazovnog sistema ne obećava već upozorava. Kada je u pitanju doživotno učenje njega će trebati prvo uvesti za profesore pa onda za studente jer nije mali broj onih profesora (i administrativnih radnika na univerzitetima) koji za takvo što ni čuli i koji se ismijavaju toj ideji.

Vjera i novi univerzitet

S obzirom da je jedno od najvrućih tema u okviru reforme sarajevskog univerziteta prijedlog amandmana koga je definirala univerzitetska uprava a po kome bi ubuduće na univerzitetu bilo zabranjeno 'vjersko organiziranje i djelovanje' (što u praksi uglavnom znači zabranu islamskog organiziranja i djelovanja jer su muslimani većinom studenti tamošnjeg univerziteta) želimo kazati nekoliko riječi na tu temu. Prvo sam se dugo pitao otkud oupće nekome takva ideja. Na um su mi pale stare navike bivših profesora marksizma koji sada 'vladaju' univerzitetom i to se činilo razumnim objašnjenjem. Ubrzo je međutim stiglo još jedno obrazloženje: jedan od vodećih ljudi univerziteta boravio je u Turskoj da prenese neka od tamošnjih iskustava u tom smislu. Ako nam sekularno-fundamentalistička Turska bude model onda teško nama! Poznato je, naime, da su među rijetkim stranim studentima u Bosni nekoliko turskih djevojaka koje su tu jer nisu željele skinuti maramu, što je bio uvjet da se školuju na turskim univerzitetima. Zašto se ovaj put nije pozvalo na iskustva američkih i evropskih univerziteta koji imaju vjerske asocijacije i mjesta za molitvu za svaku veću vjersku skupinu studenata? Oxford University, Cambridge University, Harvard University, Georgetown University, State university of New York i drugi veliki univerziteti imaju islamska i druga udruženja studenata. Informacije o njima i njihovim aktivnostima mogu se naći na zvaničnim websiteovima tih univerziteta.⁴ Ta udruženja uživaju podršku svojih univerziteta jer se smatra da imaju pozitivnu društvenu ulogu. Na Cambridgeovom siteu ćete naći mapu sa ucrtanim pravcem kible, mjestom lokacijom mesdžida, restoranima sa halal hranom i slično. U našem slučaju, nažalost, umjesto da na sličan način rade na integraciji vjere i vjernika u naše ionako dezintegrirano društvo, neki 'reformatori' otuđujući vjernike iz obrazovnog procesa žele ga dodatno raslojiti.

³ U J. Koreji, koja po tome nije rekorder, 68% svršeničke srednje škole upisuje univerzitate.

⁴ Vidi redom: <http://users.ox.ac.uk/~islam/thelot/first.htm>; <http://www.cam.ac.uk/societies/cuiss/page.htm>; <http://www.ministry.harvard.edu/intro.htm>; <http://www.georgetown.edu/spirit/campmin/other/other.html>; <http://www.binghamton.edu/homestudent/cultural.html>.

Kada sam jednog sarajevskog profesora upitao zašto je univerzitet izašao sa takvim prijedlogom odgovorio mi je uz smjehak i slijeganje ramena, kao da on i njegove kolege tu ne mogu ništa, da je to radi usklađivanja univerzitetskih pravila sa Bolonjskom deklaracijom. Kasnije sam ustanovio da se vjera uopće ne spominje u Bolonjskoj deklaraciji.